

probably lost without a trace means that there will likely always be a gap in our understanding of this brilliant yet elusive man.

Uppsala universitet

MARGARET R. HUNT

Alexander Maurits, *Den vackra och erkända patriarchalismen: Den lundensiska högkyrklighetens präst- och mansideal* (Lund: Lunds universitet 2011 [har även utkommit i reviderad utgåva på Universus Academic Press 2013]). 266 s.

Den svenska högkyrkligheten anser sig numera vara en marginaliserad grupp inom Svenska kyrkan. Trots det är riktningen dock varken död eller avsmnad. Snarare förekommer ett aktivt arbete för att den åter ska bli en inflytelserik kraft att räkna med i svenskt kyrkoliv.

Tongångarna känns igen från kyrkans tidigare historia. Under 1800-talet hade den lundensiska högkyrkligheten stort inflytande på svenskt kyrkoliv, men i samband med att kyrkans självklara samhällsposition ifrågasattes av såväl arbetarrörelsen som de frikyrkliga väckelserörelserna begränsades också dess inflytande. Några av högkyrklighetens främsta företrädare, lundateologerna Anton Niklas Sundberg (1818–1900), Ebbe Gustaf Bring (1814–1884) och Wilhelm Flensburg (1819–1897) bedrev därför en diger aktivitet för att högkyrkligheten skulle fortsätta att vara en tongivande maktfaktor, både i samhället och inom kyrkan. Sundberg, Bring och Flensburg var inte bara präster och teologer, de var också under olika perioder biskopar samt redaktörer för högkyrklighetens viktiga organ *Swensk Kyrkotidning*. Således hade de tillgång till viktiga och inflytelserika arenor, på vilka de aktivt kunde arbeta för sitt syfte.

Högkyrkligheten och dess betydelse för svensk kyrkohistoria har varit föremål för tidigare studier. I avhandlingen *Den vackra och erkända patriarchalismen* tar kyrkohistorikern Alexander Maurits dock ett fräscht grepp på temat genom att anlägga ett makt- och genusteoretiskt perspektiv med syftet att synliggöra mönster och strukturer som förekom då högkyrklighetens främsta företrädare skulle manifesteras sitt budskap. Avsikten med studien är enligt Maurits ”att utifrån lundateologernas tal och skrifter ge en bild av prästmannaidealet och det kristna mansidealet i Sverige under senare delen av 1800-talet samt att belysa sambandet mellan teologi och genusideologi”. Han gör det genom att studera vilken typ av kristen manlighet som Sundberg, Bring och Flensburg förespråkade och hur detta påverkades av den lutherska hushållsideologin. Studien inrymmer även kvinnornas uppgift

och betydelse i hushållet och i församlingen för att en sann, kristen manlighet skulle kunna upprätthållas.

Hushållsståndets patriarkala grundstruktur sågs av lundateologerna som ett uttryck för en gudomlig ordning med en tydlig indelning av uppgifterna i familjen, församlingen och samhället. Det skapade ordning och reda. Enkelt uttryckt: när alla vet sin plats och uppgift kan osäkerhet och kaos undvikas och tillvaron blir hanterbar. Genom att analysera de tal och texter som Sundberg, Bring och Flensburg skrev kan Maurits komplicera och problematisera denna förenklade bild. Han gör det huvudsakligen med hjälp av teoretiska tolkningsramar om makt, genus och manligheter från Pierre Bourdieu och R.W. Connell. I de flesta fall bidrar detta till att lyfta diskussionen till en generell nivå och synliggör mönster och spår av genusideologi i förhållande till teologi som framkommer i teologernas texter samt allra viktigast – att förklara varför mönstren finns där. Ibland gör dock Marutis en del snabba, svepande analyser utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Exempelvis hade det varit önskvärt med en utvecklad analys av innebörden av begreppet doxisk konsensus, hur det kan problematiseras samt hur det kan bidra till att utveckla analysen.

Boken består av sex kapitel. I tre empiriska kapitel studeras teologernas syn på prästmannaidealet, prästens identitet samt prästens uppdrag och plikter såsom de beskrivs i deras texter. De ledande företrädarna för den lundensiska högkyrkligheten diskuterade sina olika ställningstagande med den lutherska treståndsläran som tolkningsram. Det är denna samhällsordning som man ansåg skulle vara prejudicerande och som skulle uppehållas. Treståndslärens hushålls- och samhällsordning var en direkt avspegling av den ordning som rådde i församlingen och som innebar att husfadern förväntades att inta den överordnande platsen som Guds ställföreträdare. Maurits påvisar således en tydlig koppling mellan synen på könsens roll och de olika ansvarsområden män och kvinnor skulle ha i församlingen och i samhället. Det är kanske inte ett förvånande resultat i sig, men studien synliggör genom den empiriska undersökningen att en tydlig genusideologi och distinkt maktordning låg till grund för lundateologernas sätt att förespråka och legitimera Svenska kyrkans fortsatta uppgift och samhällsfunktion. Riktigt intressant är den presentation som görs av hur teologerna använde strategin att beskriva mottyper för att framhålla ideal som man själva förespråkade. Detta exemplifieras genom att beskriva en av riktningens främsta motståndare – väckelserörelsens lekmannapredikanter. Dessa beskrivs som omanliga och i avsaknad av epitet som kännetecknade en riktigt manlig predikant. Genom denna motbilda-beskrivning synliggörs ett av de tydliga konfliktförhållanden som var grundläggande under den studerade perioden.

Boken om den lundsiska högkyrkligheten är gedigen och genomarbetad. Den är tydligt strukturerad och enkel att ta till sig. Den lyfter fram nya perspektiv med empiriska exempel och utgör därför ett viktigt bidrag till den historiska forskningen om högkyrklighetens inflytande på svenskt kyrkoliv under 1800-talets andra hälft.

Åbo Akademi

ULRIKA LAGERLÖF NILSSON

Joel Halldorf, *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*. (Skellefteå: Artos & Norma bokförlag 2012). 394 s.

Joel Halldorfs doktorsavhandling i kyrkohistoria, *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen* är en gedigen genomgång och tolkning av predikanten och sångförfattaren Emil Gustafsons (1862–1900) gärning. De två företeelser som undersöks i avhandlingen är Emil Gustafsons spiritualitet och dess samband med moderniteten. Med spiritualitet avses här Gustafsons andliga profil, enligt Philip Sheldrakes definition "the conscious human response to God that is both personal and ecclesial". Avhandlingen delas in i två stora avsnitt: undersökning och analys. Undersökningen granskar centrala teman i Gustafsons spiritualitet såsom omvändelse, kallelse, lidande, helgelse och andlig erfarenhet. Källmaterialet utgörs av Gustafsons texter, både publicerade och opublicerade. I del två, analysdelen, sammankopplas dessa med moderniteten Charles Taylors definition av modernitetsbegreppet är den teoribildning som undersökningen tar spjörn emot.

Emil Gustafson föddes i Kräcklinge socken i Närke i ett välbeställt bondehem. Under senare hälften av 1870-talet nåddes Kräcklinge av den nyevangeliska väckelsen. Familjen Gustafson tog intryck av denna, och Emil Gustafson engagerade sig som söndagsskollärare. Han påbörjade emellertid också en utbildning vid Skeppsholmens Lantbruksskola till inspektor, men tvingades avbryta den på grund av en besvärlig magsjukdom. I stället inledde han en verksamhet som kringresande predikant och publicist. Efter en tid befann sig Gustafson i ledningen för det 1887 bildade Helgelseförbundet, och han utsågs till dess reseombud. Fram till sin död undervisade han på evangelistutbildningen i Götabro. Väckelserörelsen gjorde stort avtryck på många håll i Sverige under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, och det är i det sammanhanget Emil Gustafson kommer in som kringresande förkunnare. Helgelseförbundet var en rörelse med rötter på landsbygden, och det var också på landsbygden Gustafson hade sina trognaste åhörare.